

Карпатська Русь

Карпатська Русь Carpatho-Rus

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT YONKERS, NEW YORK AND OTHER MAILING ADDRESSES

Ч.10 ЮНКЕРС Н.Й., ПЯТНИЦА, 13 ГО, МАЯ 1994, YONKERS, N. Y., МАУ 13, 1994, VOL. LXVII, NO 10

УВАГА! УВАГА!

ВАЖНА ІНФОРМАЦІЯ ДИРЕКЦІИ ЛЕМКО РЕЗОРТА

ДИРЕКЦІЯ ЛЕМКО РЕЗОРТА ПОДАЄ ДО ВІДОМА ВСІХ ШЕРГОЛДЕРІВ, ШТО В НЕДІЛЮ, 22-ГО МАЯ 1994 РОКУ О ГОД, 1-ОЙ ПО ПОЛУДНЮ, ОДБУДЕСЯ СПЕЦІАЛЬНИЙ ВАЖНИЙ МІТИНГ В ЛЕМКО РЕЗОРТІ.

БУДУТ РІШАТИСЯ БАРАЗ ВАЖНИ СПРАВИ.

ПРИСУТНОСТЬ ШЕРГОЛДЕРІВ ЕСТ КОНЕЧНА.

ДИРЕКЦІЯ ЛЕМКО РЕЗОРТА

ЧИ ПОЛЬЩА ЕСТ КРАЙОМ ЕМІГРАНТОВ?

Наплив емігрантов до Польщі правдоподібно причинитися до того, што уряд Польщі опрацює комплетну еміграційну політику. Більшість емігрантів трактує Польщу яко транзитний край в дорозі на Заход, гдекотри глядають роботи і хотіли би поселитися на стало. Політика міграційна уряду окреслит условия принята на роботу чужинців, право до азилю, поселеня і процедуру депортації. Принята міграційной політики не ест уважане урядом за пильну, але публична опінія ест занепокоена тим, што ей нема.

На меженародной конференції в справі міграції, котру було zorganizовано в Варшаві при кінци февраля, звернено увагу на пильну потребу опрацюваня "цілостной міграційной політики, котра возме під увагу зміни, котри зашли в Польщі, а также стандарти, обовязуючи в Европі". Учасники конференції були той думки, што політика міграційна повинна включати законодавство, котре окреслює законний статус чужинців, условия принята их на роботу, право до азилю і еміграції. Дотепер каждая з тих справ була полагоджувана розмаито на основі ріжних процедур. Хотяй не ест пильной потреби впроваджуваня такого законодавства зараз, то ситуація може змінитися в коротком часі. Може до того дойти, приміром, если Поляки, живучи в республиках б. СССР, добровольно або під

пресийом условий рішат репетрийоватися до Польщі. По даним офіцияльним, почавши від 1991 р., Польща приняла 14 тисяч чужоземців, виселених через котрийси з заходних крайов, з чого 2,5 тисяч на основі підписаной в 1993 р. умови з Німеччином о реадмісії. Для ліпшой орієнтації подаєме: Погранична Сторож арештувала чужоземців по причині браку документів. В 1992 р. затримано таких людей 54 тисячи (о 10 тис. більше, як в 1991 р.) В 1993 р. лем при спробі нелегального переходу границі польско-німецкой Погранична Сторож затримала 18 200 чужинців, з котрих більшіст (ок. 7 тис.) - то Румуни.

УКРАІНА ЗАПЛАТИТ

Власти України зобовязалися до заплаченя до июня того року російському газовому концерну "ГАЗПРОМ" 600 миллионов долларов і переказаня части уділів в українских інсталяціях портових і газопроводів в рамках сплати довгу за доставку газу. Коментуючи то рішеня, председатель "ГАЗПРОМу" Р.Вяхиров загварантовал, же щонайменше до осени доставка газу для України не буде перервана. На його думку, умова позволит Росії на ліпше функціонованя доставки до крайов Заходной Европи.

ЯПОНИЯ ПРИЗНАЄСЯ ДО ВОЕННИХ ЗЛОЧИНІВ

ТОКИО. - Новий міністр справедливости Японії, Гіруші Накаї, в перших словах послі отриманя номінації на тот уряд, пробувал злагодити гнів, викликаний його попередником, котрий вибілювал военну минувшость Японії. "То правда, же японски войска поступали в спосіб незвичайно жорстокий в Нанкині", - сказав Накаї на конференції для преси, zorganizованой коротко по його номінації і по димісії попередника, котрого твердження, што военни злочини Японії і Китаю в трицятих роках ХХ-го віка сут видумком ворогів, викликали бурю протестов.

Прем"ер держави, Тсутому Гата, взяв на себе відповідальність за заяви свого министра і приняв його димісію.

РАЗОМ ВІШАНУВАЛИ ПАМ'ЯТЬ УБИТИХ

БЕРЛІН. - Тисячи Німців приглядалися параді російских солдатів, котри 8-го мая зложили під Памятником Побіди вінці в честь поляглих під час здобуваня Берліну понад 100 тисяч солдатів Совітской Армії. Свято символізувало поєднаня німецко-російске. Росіяне переказали могили поляглих під опіку німецкого уряду. Заграно гімни обех держав і виголошено короткі промови.

БУВШИ КОМУНІСТИ ВИГРАЮТ В МАДЯРЩИНІ

БУДАПЕШТ. - Початкови висліді першой рунди парламентских виборів в Мадярщині вказують, же на політичну сцену удасться повернути реформованим комуністам послі 4-ох років уряду консерватистов.

Мадярска Партія Соціялистична зібрала як до того часу найбільше голосів, використовуючи незадоволеня виборців трудном господарчом ситуаціям, яка повстала в звязку з переходом на капіталістичний ринок. З районових лист партія та зібрала 53 процент голосів, што означат 152 мандати в 386-особовім народнім згромадженю.

До пізних годин по обіді, в неділю, 8-го мая, не подано вислідів інших політичних угруповань.

УРАН И НАРКОТИКИ НА ГРАНИЦЯХ

Росіяне подали останними часами, што их служби контррозвідки сконфискували кілограм урану-203, материялу, уживаного до продукції атомних бомб. Продукти того рода штотраз частійше сут викрадени працюючими в стратегичных заводах для перепродажи за границу. Министерство Внутрішних Справ виявило, што в 1993 р. удалося ударемнити лем 11 спроб крадежи урану. То ест маленька частина "урановой гори".

Кромі урану перевозени сут наркотики - кокаина и героина.

В марті того року ми мали можливість слухати лекцію "ЛЕМКЫ В ПОЛЬЩЫ - ПРОЦЕС РОЗВИТЯ ЕТНІЧНОЇ СВІДОМОСТІ, ТЕПЕРІШНЯ СИТУАЦІЯ І ПЕРСПЕКТИВЫ ПЕРЕТЫРВАНЯ", што была прочитана Оленою ДУКФАЙФЕР, родичі котрой сут родом з Лемковины.

Олена Дукфайфер зголосила ся подати докладный текст лекції до нашої газети.

Олена Дукфайфер народила ся 9 августа 1960 р. в містечку Уязд Горный, што в Ныжньої Сілезии на південнім заході Польщи, куда были переселены ей

родичі. Коли Олені выповнило ся оден рок, ей родичі вернули ся на рідну Лемковину в село Usja Ruske.

По закінченю школи Олена вступила до Університету в Кракові, де вона здобула мастерску ступень з філології, психології і історії мистецтва.

Тепер Олена Дукфайфер працює над докторскою дисертацією, досліджуючи життя Лемків з кінця XIX віку по нинішний час. Олена пише верши, котры друкували ся на мові Русинів польській мові в книжці "W modlitevnym bluznierstwie" (1985).

* * *

Олена ДУКФАЙФЕР

ЛЕМКЫ В ПОЛЬЩЫ - ПРОЦЕС РОЗВИТЯ ЕТНІЧНОЇ СВІДОМОСТІ, ТЕПЕРІШНЯ СИТУАЦІЯ І ПЕРСПЕКТИВЫ ПЕРЕТЫРВАНЯ

1. Стан етнічної свідомости Лемків перед выселінном

Лемкы, як една з груп Русинів, проживаючих в Карпатах, долгыма віками займували праві незмінну територію, котра клином о підставі приблизно на зливисках рік Ославы і Лябірця а вершком праві аж під Татрами, в Остурни, вбивала ся медже польскы і словацкы землі.¹ По розпаді Австро-Мадярской Монархії Лемків розділила державна польско-чехословацка границя. Іх пробы протиставліня ся тому не повели ся² і од двадцетых років нашого столітя історія присудила північным Лемкам жытя в границях польской державы на правах, які ім она приділяла. Од того часу дії Лемків в Польщы розвивают ся своїм порядком, гідні одмінным од того, што проходить в діях інчых русинских груп.

Є то історія приблизно 132 000 групи осіб,³ до войны збірно мешкаючих в около 170 селах, а в роках 1944-47 выселеных зо своей етнічної території в Карпатах. Высеління є фактом абсолютні детермінуючим найновішу історію Лемків. Його консеквенцийом было перешмаріння на територію України, в роках 1944-46, ок. 65-70 процентів Лемків. В 1947 р. переселено на понімецкы території західной і північної Польщи, лышених в Карпатах, сильно операючих ся проти выїздови на Україну, 30-35 процентів Лемків. Наш нарис буде обнимал лем дії той групи, котра остала в границях ПНР в стані цілковитого розпорозыня медже польскым населінном і котра до той поры прібує ся боронити перед етнічном асиміляцийом, на яку остала Perezначена рішыньом о выселіню. Жебы зрозуміти ріжны процеси і охоронны антиасиміляторскы механізми, які діют серед Лемків в Польщы, треба коротко повісти о стані іх етнічної свідомости перед самым выселінном.

Лемковина, як всунений медже західнославянскы культуры рускій клин, піддана была сильным впливам тых культур. Лемкы, які сами себе звали Руснаками, боронили ся перед тьма впливами своїм великим консерватизмом і пасивным негативізмом домінуючої польской культуры і римокатолицкой релігії. Підставом а рівночасно консеквенцийом того был характерний тып лемківской, запертой на "новинкы" ментальности, традиціоналізм і сильне привязаня до своїх "святія святых". Головныма святостями Лемків были, протиставны польскым, "руска віра", "руска бесіда" і рідна "руска земля" - Карпаты. В сфері тых вартости недопущальны были жадны свідомы зміны (одтале з таким опором приймувала ся на Лемковині греко-католицка релігія, головний протест будили обрядовы, латинізуючы зміны,⁴ одтале тіж бесіда Лемків заховала тівко архаічных примет). Не чудує в тым контексті факт, же коли в XIX столітю на Лемковину, як на культурово перехідну і національні невькристилізовану територію, наведена была сильна експансія ріжных національных програмів і ор'єнтацій, найвекшу шансу мали тоты, котры найближше одповідали консервативному "рускому" почутю Лемків. Одталь так міцно і так долго перетырвало на Лемковині традиціоналістычне старорусинство ци русофільство. През долгій час были то абсолютні домінуючы серед Лемків напрямы. Але для того, же базували они на барз шыроким, іщы переднаціональным понятю "рускости" по деякым часі, головні перед інтелігенцийом станула конечніст wyboru барже прецизийного, новочасного народового напрямю. Серед тых народовых ор'єнтацій, які почали свою експансію на Лемковину, об'єктивні найвекшы шансы повинна мати українска "народницка" ор'єнтація, яка під конец XIX столітя рішучо панувала в цілій східній Галичині. На Лемковині еднок національний процес проходил особливі. Перешкодом для розвитку українской народовой ідеї была головні, з пункиу зору консервативных Руснаків-Лемків, зрада "народовцями" рускых ідеалів, одхід од руского мена, традиційных рускых символів і "сепаратизм" од "всеруской едности". Для того долгыма роками для українских діячів Лемковина здавала ся неможливым до добытя бастионом "твердых Русинів".⁵ Процес українских впливів еднок ся розвивал і, хоц помалы і з велькыма опорами, почали они під конец XIX ст. дотерати і на Лемковину. Лемківска інтелігенція вчыла ся

АРХІВ ЛЕМКОВИНЫ

1)

В 1938 році, знаменитий лемківскій діяч в Гамериці - Штефан Шкимба поїхал одвіджати Лемковину. Хотіл він выдти свое рідне село Волівец, де стрічал ся зо своей родином. Зробил товди гідні знімок, котры пізніше печатал в ріжных карпато-руских газетах. Все зацекавлений дольом Лемків - перевел Шкимба дуже бесід о, котрых пізніше розповідал гев, в Гамериці. Пішол тіж обзірті Руску Бурсу в Горлицях. Нижше печатаме описаня той події словами самого Штефана Шкимбы.

[Б.Г.]

Признаю ся, што з непокою і непевністю чекал-ем той хвили коли сам войду в пороги той бурсы і на власны очы вшытко взрю, бо ріжны річы писали ся гев в Гамериці про тоту руско-лемківску бурсу. Писало ся і бесідувало, што в бурсі вчат молодеж на польских фашистів; што в бурсі нияк не є дітм газдів, а самы паньскы; што планні в ній газдуют. Вшытко тото мене барз мучыло, бо бурса тота од давнійших років, а особливі по Першій Сьвітвой Війні, была як пещена дітина цілой руско-лемківской еміграції. Еміграція інтересувала ся дольом бурсы, о ній в гамеріканских газетах писала і на ню жертвовала грошы.

Заряд Общества Руска Бурса, котрий знал о моім приїзді, закликал мене на ден 10 мая 1938 рока, пополудни. (...) Я в назначений час, з двома приятелями (Юрчиком з Крапной і Шмайдом з Прислопа) пришо-ем до бурсы.

Привитал нас і здравил, ицным голосом - председатель бурсы проф. Роман Максимович, разом зо своіма бурсаками. В імени тых, промовил до нас ученик гіманзії Михайло Кондратик з Лося. Благодарил він еміграцію за материяльну підтримку бурсы і просил, штобы в пришлому еміграція тіж не забивала о бідній лемківскій молодежы.

На місци переконали-сьє ся, што на 37 бурсаків є 34 селянских діти, а лем троє походило з родин лемківской, працюющей інтелігенції. (...)

В бурсі мешкают тепер:

1. Стефан Адаицьо, сын Василя - Смерековец.
2. Юліян Бабей, сын Івана - Лабова.

(Продовження на стор.3)

во Львові, в Перемишлі, рішуча ей більшість дальше оставала старорусинами, але деякі едносткы уж почали симпатизувати з "народницьким" рухом. Од 1896 р. (номінація на Перемиського Єпископа Константина Чеховича) "розпочалась свідомо і послідовна українізація клира і парохій, яка у своїх наслідках принесла далекоюсяглі зміни, головню в обсаді парохій на Лемківщині та приниманні кандидатів до духовного стану з Лемківщини".⁶ До "освічаючої і усвідамляючої" акції на Лемковині приступила з початком нашого століття тіж "Просвіта" і ріжні кооперативно-господарчы інституції.⁷

Рівночасно, деякі Руснакы, достерегаючы загальні правила народowego пробуджыня серед народів Австро-Мадярской імперії, почали декотры з тых правил приміряти і до своей ужшой групы, яку выділяли спосеред інчых рускых народів. Серед галицкых Лемків велику ролю одограло в тым процесі національне пробуджыня Карпатскых Русинів по мадярській стороні. Етнографічны і мовознавчы праці⁸ помогли окрислити границі і підставовы приметы лемківської культури і одділити ей од інчых культур.⁹ Штораз частійше в записах зачынат быти ужыване мено "Лемко" і не можна не зауважыти деякой рации в стверджыню Кшиштофа Новаковского же "приблизно в тым самым часі... зачал ся «родити» українській нарід і лемківській сепаратизм".¹⁰ Початково тот лемківській народовой рух тісно звязаний был зо старорусинством ци русофілством (залежні од його еволюції).

Одзеркальном описаного стану розвита народовой свідомости серед Лемків были іх пробы задбати про своє політычне будуче, згідно з тезом Вільсона о правах народів до самостановліня, по розпаді Австро-Мадярской Монархії. На Східній Лемковині, в Вислоку Великым в листопаді 1918 р. під проводом о. Пантелеймона Шпилькы zorganizувала ся тзв. "Команчанска Республика", котра голосила своє приєднання до Західньо-Української Народной Республики. Перетырвала она до січня 1919 р.¹¹

На західній і середній Лемковині, де цілковито домінували староруска і русофільска ор'єнтації, в грудни 1918 р. во Флоринці оголошено постаня Руской Народной Республики. Перетырвала она до марца 1920 р.¹² Про переплітання ся в тым регіоні староруской, русофільской і карпато-руской¹³ ор'єнтацій свідчыт еволюція політычного програму Уряду Республики. Коли ідея прилучыня ся до Росії (згідно з русофільском концепціом) показала ся нереальна, активісты, які іщы на першым вічы во Флоринці освідчыли, што: "русській нарід, котрий заселят територію Галичынны по Сан, Попрад і Дунаец, полудньовы боки Карпат і Буковину на північ од Серету, урочысто выражат волю належати до спільного політычного організму, а протестує проти претенсіям Поляків і Мадярів до вымінєных земель"¹⁴ почали стремити до получыня неподіленої Карпатской Руси до Чехословації.

"Выдаріня з 1918-20 років на Лемковині показали, же Лемкы чуют потребу самодільного рішаня о своей доли, маюч свідоміст спільноты з мешкаючыма на полудньовым боці Карпат братами і стремят до неподільности лемківской етнічної території.

Што до політычної ор'єнтації, яка домінувала серед люди бескідскых сел, то рішучо панувала староруско-москальофільска. Українській напрям был барз слабый, з вынятком саноцкого повіту і ограничал ся до єдиниц (учытелі, священныкы, адвокаты)".¹⁵

В таким то стані національной свідомости входит Лемковина в меджевоєнний період, котрий был часом острой борбы межде рускыма і українскым напрямима. Проходила она на релігійній, языковій, освітовій, господарській і інчых площынах.¹⁶

Коли в грудни 1932 р. во Львові при Товаристві "Просвіта" постала спеціальна Лемківска Комісія, заданьом котрой было пропагувати українску національну ідеологію серед Лемків; в жовтні 1932 р. і лютым 1933 р. при РСО (Руска Селянска Організація - головна партія русофілів) покликано тзв. Лемківскы Комітеты в Горлицях і Саноку; а в грудни 1933 р. на базі РАО (Руска Аграрна Організація - головна партія старорусинів) выникнул Лемківській Союз - як пише Ярослав Мокляк - "о Лемковину як єден з остатніх регіонів з сильныма старорускыма і москальофільскыма впливами підняли ся ривалізації РСО, РАО і УНДО (Українське Національно-Демократичне Об'єднання - О.Д.Ф.)".¹⁷ Был то уж етап політычної борбы, в яком свою немалу участ мал і польській уряд, котрий покликал в 1932 р. спеціальний Лемківській Комітет а при Науковій Комісії Досліджыня Східніх Земель ПАУ в Кракові зачала працювати Секція д/с Лемковины.¹⁸

В тым місци треба звернути увагу на барз важний факт, котрий не все достерегают дослідныкы лемківской історії меджевоєнного періоду. Є то уж тот етап розвита народовой свідомости Лемків, на яком лідеры вшыткых політычных ор'єнтацій, што пришли на Лемковину ззовні мусят достеречи і погодити ся з фактом льокальных, власных інтересів Лемковины. Для підтриманя ци здобытя попертя серед Лемків мусят они творити спеціальны комісії, комітеты ци союзы, в назві яких выступе термін "лемківській". Од той поры можна уж бесідувати о свідомых народowych стремлінях Лемків, які часто, як то звычайні быват на початку новых національных рухів, окрисляний є меном "сепаратизму".

Головны осередкы лемківского руху містили ся на західній і середній Лемковині, де жыва была традиція стремінь Руской Народной Республики з Флоринкы. Ріжницю народowych цілів межде східньом а тыма частями Лемковины выразні видно на прикладі постулятів Горлицкого і Саноцкого Комітетів РСО: "В одріжніню од ухвал З'їзду в Горлицях, Саноцкій З'їзд стоял барже рішучо на ґрунті загальнорусийской ідеології. Делегаты на З'їзд, противно до ситуації, яка заїстніла в Горлицях, вцалі не підняли справи вчыня лемківского діалекту в школах, ци друкуваня часопису в тым діалекті".¹⁹ Справа вчыня діалекту (ци з пункту зору лемківскых народовців - лемківского языка) была зреалізувана в 1934 р. В тым самым році зачал выходити лемківском бесідом тыжденник "Лемко". В 1934 р. створено тіж незалежну од Перемиської Єпархії Апостольску Адміністрацію для грекокатоликів Лемковины. Треба зазначыти, же

(Продовжєня з стор.2)

3. Любомир Бубняк, сын Дамяна - Вапенне.
  4. Владимир Возняк, сын Константина - Шшибарк (Долин)
  5. Даниил Войнар, сын Андрия - Чырна.
  6. Василь Галь, сын Андрия - Лосе.
  7. Александер Гойсак, сын Гавригла - Высова.
  8. Михаил Горбаль, сын Ивана - Бортне.
  9. Димитрий Грацонь, сын Ивана - Незнаева.
  10. Стефан Дзвончик, сын Константина - Кунькова.
  11. Павло Дзюбина, сын Осипа - Гладышів.
  12. Стефан Забавский, сын Луки - Сквиртне.
  13. Иван Желем, сын Андрия - Вапенне.
  14. Теодор Касарда, сын Стефана - Смольник, пов. Ліско.
  15. Иван Килко, сын Антона - Святкова.
  16. Михаил Кир, сын Ивана - Лупків.
  17. Юлиан Клятла, сын Якима - Матєва.
  18. Александер Кобаса, сын Михала - Мацына Велика.
  19. Антон Косар, сын Димитрия - Ганьчова.
  20. Михаил Кондратик, сын Ивана - Лосе.
  21. Петро Красносельский, сын Андрия - Перегонина.
  22. Андрий Кулянда, сын Семана - Лабова.
  23. Василь Мацтовский, сын Антона - Ізбм.
  24. Иван Пыж, сын Якима - Розділля.
  25. Владимир Пирог, сын Василя - Лелюхів.
  26. Сергей Полошинович, сын Юрия, учителя в Высовій.
  27. Еразм Полошинович, сын Юрия, учителя в Высовій.
  28. Милаил Сенюк, сын Антона - Шепянин, пов. Рава Руска
  29. Василь Свягла, сын Семана - Тылява.
  30. Роман Соболевский, сын свящ. Михала пароха в Устю Рускым.
  31. Мирослав Соболевский, сын Ивана - Устя Руске.
  32. Димитрий Тринкала, сын Теодора - Сквиртне.
  33. Павло Шевчик, сын Теодора - Ждыня.
  34. Петро Фецица, сын Семана - Ганьчова.
  35. Михаил Фучила, сын Григория - Тылява.
  36. Петро Цидило, сын Григория - Перунка.
- (Вшыткых мало быты 37, єдно назвиско правдоподібні загублене через автора - Б. Г.)
- Хлопці жыют в бурсі разом, як діти єдної родины. Мешкают

(Продовжєня на стор.4)

лемківські лідери вирішили з староруско-русофільських орієнтацій. Хоч тоді два напрями в загальному програмі своїх організацій (PCO і PAO) були собі протиставлені, на лемківському ґрунті вони еволювали і отримувалися в спільних народкових напрямках, розвиваючись головні в опозиції до українських впливів. А жє українські впливи ішли в найвекшій мірі през церков і през школу, ддятого лемківські діяче поставили в першым ряді постулат охорони тых так важных для пропаганды інституцій перед українизаційом. Зреалізувати свої прагніня удало ся лемківським лідерам в великій ступени завдяки збіжності першого етапу урядовой польской політики што до Лемків з їх стремінями.²⁰ Попертя уряду для лемківской справи тырвало до 1939 р., коли то змінила ся його політика в українській квестиі, розпочал ся етап тзв. "нормалізації" і уряд одвернул ся од Лемків, попераччы національну політику Українців.

Таким способом в 30-тых роках через частичну еволюцію русофільской і староруской орієнтацій в лемківській народовой рух, переважні на західній і середній Лемковині і зміцніня українських впливів през активну діяльність Лемківской Комісії во Львові, читален "Просвіты" і українських кооператив, зачынат ся розвивати конфлікт медже лемківськими народowymi прагнінями а українським національним програмом.

Од соціологічної сторони стан національної свідомости на Лемковині пред II Світовом Войном схарактеризувал Анджей Квілецкі: "Лемкы становили народну групу (народну громадскіст), котра находила ся в фазі інтенсивных процесів ународовліня, переіны свойого етнічного облича під впливом одділування окрисленых народowych груп".²¹ Были "групом, яка з етапу «народовости»... переходила на етап народу". "Серед Лемків видочний был процес вязаня ся активу з народowymi позалемківськими групами, але, в звязку з формуваньом ся серед селян загальнолемківской вязи, давал знати тіж о собі напрям консолідації Лемків на рускій або карпаторускій підставі, выдїліня ся їх як осібної народовой групи".²²

Часы німецькой окупації причынили ся до глубшого іщы розділу народowych постав Лемків. З одной сторони, діяльність Українського Центрального Комітету на Лемковині оддавала під його цілковиту контролю лемківське школьництво і інчы інституції громадского жытя. В барз сприяючій ситуації, без жадных політычных перешкід могли ся розвивати українські народовы впливы в тым регіоні.²³

З другой сторони, власні часы окупації в дуже лемківських селах зміцніли антиукраїнські поставы з огляду на діяльність українських допомоговых комітетів: "Коли почалася радянсько-німецька війна комітети підготовували списки «нелояльных» людей, або тих, хто не хотів називати себе українцем. Такі люди не брали кенкарт з літерою «у», отримували, отже, з літерою «р», тобто рутенен або тзв. «сірий папір» без означення національности... УДК організувал також набір до дивізії СС «Галичина», що в нас було справою нечуваною і немислимою... Крім того, УДК організувал також збирання дзвонів по всій Лемківщині для потреб німецькой армії... Багато лиха вчинила також поліція - січовики. Вона була в нас більш безоглядна, ніж польска в польських селах".²⁴

Контроверсійном і до кінця невыясненом остає справа заангажуваня Лемків в діяльність УПА. Українські дослідники ци мемуаристи показуют на живе попертя, яке нашла УПА в Бескиді.²⁵ Докладна критична аналіза декотрых з тых прац проведена през Богдана Горбала ставлят велькій знак звіданя над тым стверджыньом і показує на радше протиставне явиско.²⁶

Дост шыроко остала насвітлена в літературі справа діяльности лемківского комуністичного підпіля а потім, в першых повоевних роках, офіційні уж діючого Селянско-Робітничого Комітету Лемковини.²⁷ Зо взгляду еднак на переважні єдносторонне, пропагандове насвітліня sprawy комуністичной заангажуваности Лемків, тот проблем тіж вымагат докладнішого досліджыня.

(Палій буде)

Запрошіння

Рада Музею Лемківской Культуры
в Зиндранові

красно просит

Головний Уряд Лемво Союзу, - Лемко Парку,
Лемко Центру в Йонкерс и Вшитких Крайнів одвидіти Рідне Гніздо.

на III свято лемківской традиції
на пограничу культур

„ОД РУСАЛЬ ДО ЯНА“

25 - 26 червця 1994 року в Зиндранові
Одкрытя свята в суботу 25 червця, год. 17⁰⁰
Залучає скорочений програм в плакаті.

ПРОСИМЕ, ВИТАМЕ!

РАДА МУЗЕЮ
ЛЕМКІВСКОЙ КУЛЬТУРЫ
В ЗИНДРАНОВІ
38-454 ТИШИВА

Организаторы

(Продовженя з стор.3)

в великих салях. Вшиткы дістают таке само іджыня. Вшиткы в бурсі вчат ся руского языка і історіи Руси. До шкіл ходят державных. (...)

В середині бурса бідненька, але придбана практичні і проваджена так, што вшитко є в добрым стані. Каждый бурсак мусит мати свою постель, одяг і черевики. (...)

В бурсі обовязує стислий регулямін, то значит порядок дня, котрого вшиткы мусят перестерігати. Ранком вшиткы встают о шестій годині, вмившы ся - разои сьнідают і пізнійше рядами ідут до своїх шкіл. Вернувшы зо школы, вшиткы разом ідят обід. Далій ідут разом до саду, де бавлят ся. Під вечер вертают до бурсы і вчат ся. О девятій годині вечером молят ся і ідут спати.

Безпосереднім опікуном бурсаків і одночасно заряджаючым цілом адміністраційом бурсы є Владимир П. Скоморович, кандидат на професора гімназії, абсольтент філософії на університеці во Львові. Він мешкат в бурсі і вшиткым займаєт ся. Офіційным председателем бурсы є гімназійний професор Роман Максимович. Зо взгляду на то, што він має родину не може жыти в бурсі, де не є дост місця. Він штоденні, по три раз приходит до бурсы і вшитко справджат.

На тым місці мушу з великим натиском і сильным голосом повісти, вшиткым людям, котрых тото занимаєт, што двох тых люди своим величезным трудом і докладністю в полніню своїх обовязків приносят велику жертву і велику службу нашій рідній Лемковині. Безграничність той жертвенности познат лем тот, котрий знає, што значит вчыти чужы діти і то діти переважні взяти просто зо села; за заплачу, котра гын в краю є невеликом, а гев в Гамеріці былабы сьмішном. Владимир Скоморович, крім того, што мешкат і іст в бурсі - дістає 30 злотых місячні, а проф. Роман Максимович вшиткого дістає 30 злотых. Коли звернеме увагу на тото, што сільскій учитель дістає переважні деси 150 злотых на місяц, то мусиме шыро повісти, што оба ведучы Горлицкой Бурсы працюют не мало за дурно.

ШТЕФАН ШКИМБА

ІНТЕРВ'Ю (2)

(Продовження з ч. 9 "КР")

Гнеска представляє другу част інтерв'ю з Семаном Теличком і його женою Параском, котре взяв Богдан Горбаль, 31 Липця 1992 рока.

Б.Г.: Як зачал ся перехід на православіє?

П.Т.: Я паютаи, хоц былам іщм мала Сідилаи на пецу, коли пришло до нас тріох хлопів з нашого села нагварювати мойого няня до прийнятя православія. Они бесідували, што коли ми тепер не лишме уні - то приде такий час, коли Риї позаперат і позаберат вшмткы нашы церквы. Так они бесідували. Мої няньо на тото так ім гварят: "Я был в Гамериці і гын ниякых унятієв не было, лем самы православны. То што як люде пишут ся - то і я ся пишу на православіє." І так-сьє ся записали.

Б.Г.: Паютає який пришол священник?

П.Т.: Перше пришол Лящук, з Бортного. Мал імосьць, красну жену і єдну дітину.

Б.Г.: Цы він был Українец?

П.Т.: Він был якисий руский. Перше был на парохі в Бортнім, а пізнійше пришол до Устя. В Бортнім дістали інчого священника. Лящук мешкал в Устю, бо гын была наша парохя, им належали до Устя.

Б.Г.: Як жыли зо собом греко-католикы і православны в Квятоні?

П.Т.: Тай нормальні, нич ся не діяло. Греко-католицкий священник з Устя - Соболевскій приходил до Квятоні одправляти в старій церквы. До православной часовні приходил одправляти Лящук і так тото выглядало. Єдно лем тото, што священник Соболевскій барз православія не любил. Коли коло часовні переходил, то николи капелюх не знял, ани ся не перекстил. З другой страны был з нього барз робітний человек. Він мал велику газдівку, котру в векшости сам обраблял. Сам орал, сам сіял - мал і челядників до помочи, а і свою фамилию мал велику (п'ят діти). Пізнійше, коли люди выселяли на схід, зараз по війні - він добровільні пішол з нима. Бесідуєт, што на сході остал православныи священником.

Б.Г.: А цы в 1939 році, коли зачала ся війна, цы товди хтоси поїхал до Росії?

П.Т.: Є, пішло пару фамилій, але не з Квятоні, лем з Устя. Тіж деси з інчых сел, з Тыхані, цы деси одтамале - тіж хтоси пішол. Пізнійше уж веце было пописаных, што хотіли іти і ригтували ся на тото, але пришло німецке заряджіння, што уж не вільно. Товди Німці зачали брати до себе на роботы.

Б.Г.: Чом люде хотіли іти на схід?

П.Т.: Тай же гын буде добрі жыти! Зато хтіли.

Б.Г.: Цы приходил хтоси нагварювати люди до выїжджання на схід?

П.Т.: Товди не знам цы хтоси приходил нагварювати люди до такого. Лем пізнійше, по війні - то приходили делегати і розповідали якы то чуда сут в Росії. А товди, перше то

люде хибаль веце сами себе нагварювали. Бо прикладово был такий Мірко Цымбала, котрий был колиси в Росії і барз хвалил, што гын добрі жыти. Як была тамта війна 1914-1918, то забрала дуже Лейків до Росії, на роботу - тых котрых зымали в неволю, на фронті. Они были порозсиланы по ріжных кутах Росії і робили на газдівках, альбо в фабриках. Та, товди, за царя было добрі, а потім змніло ся - як уж пришол комунізм.

Б.Г.: Цы знате хто пішол на схід в 1939 році?

П.Т.: Я паютаи лем того єдного Ковальчика, з Устя. Хлопisko был богатий - колиси был в Гамериці і вернувши дою крас хыжу поставил, таку як школа, альбо плебанія. Осібне стодолу мал і добрі му ся вело. Початком війны задумал іти до Росії, тай і так зробил. Пізнійше, коли Німці пішли дале на схід - вернул ся дою. Він был родина до Прусака в Квятоні - то тоты повідали, што він пришол дою в ішоок одітий. Так гын добрі жыти было! Так ся люде од нього довідали і навчили (хоц не вшмткы!), што гын біда і не є до чого іти.

Б.Г.: Як выглядало забєраня люди на роботы до Німець?

С.Т.: Німці визначали на громаду ківко осіб мае іти на роботы і тівко мусліло піти. Далій ся тым Німці не занимали, лем така спеціальна комісія была покликана з самих мешканців села. До ньой вошли самы такы, котры ся в громаді веце рахували, урядники як шолтис (Василь Пыртей) цы його заступник, муж довіря (котрий в селі мал занимати ся бідныма і сиротами). Іх вшмткых было 24 осіб. То был комітет з вартом. Они назначали хто ківко мае дати Німцям контингенту і хто мае іти до Германії на роботы. Тота комісія в нашым селі то свої родины хоронила, а інчых, чужых - цы то сирота, цы бідний, то такых до служіння Німцям поїхала. Так, што з такых бідных родин то бы і вшмткых з хыжи забрала, штобы лем себе сласти. Мене три раз забрала до Німець на роботы, за мою сестру - і все-м втюк. В перший рік війны я муслі дати Німцєв п'ят штук худобы нараз. Они узнавали рясовы коровы (барнаскы), а як были таркасты коровы - то брали на третю і четверту клясу і бесідували, што они ідут на мясо. Тоты таркасты коровы, червены были найліпшы до хову і до доїння, але што з того кой іх позаберали. Тай ім лишмо ся лем двое статку і я муслі кошелі зо себе продавати і якоси од люди телята купувати, штобы ся якоси коровы доховати. Так пізнійше мал-єи дві коровы і явільку. Остатньої осени, коли уж Німці мали втікати, пришол до мене шолтис зо своїм братом і муж довіря, Ваньо Дудра, котрий мал занимати ся сиротами, а я был без вітця і без матери, лем зо сестрами - то ім з тых двох коров казали єдну Німцєв оддати. Я ім повіл, што не дам. Нияк дати не можу. Можу дати явільку і уцю, або дві уці, але коровы не дам, бо я ходжу все на фурманку робити і всяди мене женут і я не буду о сухым хлібі ходил. А часом і так є, што і хліба не є готового, бо я іщм з єдної фурманки не вернул - а уж был-єи на другу визначений. І муслі-єи іти бо як ніт - то бы пришли Українці і человека зо сьвіта змарнили. (Далій буде)